

بسم الله الرحمن الرحيم

آداب و فضیلت سرمه کشیدن

حجت الاسلام و المسلمین ابوالقاسم علیان نژادی

چکیده: امروزه مسأله پیشگیری در محافل پزشکی و بهداشتی بطور جدی پیگیری می شود و به مردم نیز سفارش میگردد، در حالی که اگر نگاهی گذرا به احکام سعادت بخش اسلام داشته باشیم، بوضوح و روشنی در می یابیم که اسلام عزیز در هزار و چهار صد سال پیش پا فشاری و تأکید عجیبی بر پیشگیری در مسائل معنوی و مادی نموده است، تا جامعه اسلامی و مسلمانان هم از آلودگی به بیماریهای روحی و اخلاقی و روانی مصون بمانند و هم بدن و جسم آنان مبتلا به امراض و ناراحتی های مختلف نگردد؛ که سفارش به سرمه کشیدن نمونه بارز آن است. کلمات کلیدی: سرمه، اتمد، عدد فرد، جلای چشم و قلب، شب

پیشگفتار:

امروزه مسأله پیشگیری در محافل پزشکی و بهداشتی بطور جدی پیگیری می شود و به مردم نیز سفارش میگردد، در حالی که اگر نگاهی گذرا به احکام سعادت بخش اسلام داشته باشیم، بوضوح و روشنی در می یابیم که اسلام عزیز در هزار و چهار صد سال پیش پا فشاری و تأکید عجیبی بر پیشگیری در مسائل معنوی و مادی نموده است، تا جامعه اسلامی و مسلمانان هم از آلودگی به بیماریهای روحی و اخلاقی و روانی مصون بمانند و هم بدن و جسم آنان مبتلا به امراض و ناراحتی های مختلف نگردد و در یک جمله کوتاه عمل به دستورات نجات بخش مکتب تکامل یافته اسلام، زمینه های آلودگی به بیماریهای جسمی و روحی را از بین می برد.

مقاله ای که در پیش رو دارید، که حاوی چهل روایت از حضرات معصومین (علیهم السلام) در مورد سرمه و آثار آن می باشد، یک نمونه از دستورات مستحبی است که هم جنبه پیشگیری دارد و هم به عنوان درمان برخی بیماری ها معرفی شده است.

ضمناً از آنچه در بالا آمد یک نکته بسیار مهم دیگر نیز روشن می شود و آن این که: اسلام دینی نیست که فقط برای معتقدان به جهان آخرت مفید باشد، بلکه عمل به قوانین و احکام پر رمز و راز آن، برای منکران جهان آخرت نیز مفید است! بلکه بدون عمل به دستورات اسلام، دنیای دنیا پرستان نیز قابل بهره برداری مطلوب نیست!

با عنایت به مطالب فوق، توجه شما عزیزان را به روایات مذکور، که در ضمن یک مقدمه و سه بخش عرضه می

گردد، جلب می‌نمایم.

مقدمه

روایات و احادیث مربوط به سرمه را می‌توان به سه بخش تقسیم کرد:

- ۱- روایاتی که بر اهمیت این سنت اسلامی تأکید ورزیده و آثار و فوائد سرمه کشیدن را تبیین می‌نمایند.
  - ۲- روایاتی که زمان سرمه کشیدن، مقدار آن، جنس و نوع ابزار سرمه را مشخص می‌کند.
  - ۳- روایاتی که قرائت دعاهاى خاصى را به هنگام کشیدن سرمه سفارش می‌کند.
- به امید آن که با توجه و دقت در این روایات و سپس عمل به آن، باور کنیم که اسلام برای تمام زوایای زندگی فردی و اجتماعی انسانها برنامه دارد.

***

بخش اول: اهمیت سرمه کشیدن و فوائد آن

- ۱- مرحوم طبرسی، در کتاب مکارم الاخلاق، در بیان آداب پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) می‌گوید: «و کان لا یفارقه فی اسفاره قاروره الدهن و المکحله و المقرض و المرآة و السواک و المشط»؛ (پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) همیشه شش چیز در سفر همراه داشت ۱- شیشه کوچکی از روغن و کرم ۲- سرمه دان ۳- قیچی ۴- آینه ۵- مسواک ۶- شانه (۱)).
- ۲- روایت زیر در کتاب «دعائم الاسلام» از پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل شده است: «انه امر بالا کتحال بالا ثمند و قال (صلی الله علیه وآله): علیکم به فانه مذهبه لَلْقَدی (۲) مصفاة للبصر»؛ (پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) سفارش کردند که مسلمانان با «اِثمد» سرمه بکشند. و ضمن تأکید بر این نوع از سرمه، فرمودند: سرمه به اِثمد خار و خاشاک (و آشغالهای داخل چشم) را خارج نموده و چشم را پاک می‌کند (۳)).
- ۳- در روایت دیگری از آن حضرت، که اهل سنت نقل کرده اند، می‌خوانیم: «علیکم بالا ثمند، فانه یجلو البصر و ینبت الشعر»؛ (سرمه (با اِثمد) را ترک نکنید، که باعث جلا و نورانیت چشم و روئیدن موها می‌شود (۴)).
- ۴- در کتاب مصباح الزائر آمده است که: «ان النبی (صلی الله علیه وآله) کان اذا سافر حمل معه خمسة أشياء: المرآة و المکحله و المذری و السواک و المشط»؛ (پیامبر (صلی الله علیه وآله) همواره در سفرها پنج چیز همراه داشت؛ آینه، سرمه، چنگال، مسواک، و شانه (۵)).
- ۵- علامه مجلسی روایت زیر را از یکی از معصومین (علیهم السلام) نقل می‌کند: «و طین قبر الحسین شفاء من کل داء و الاکتحال بالا ثمند سراج العین و لیکن اربعا فی الیمین و ثلاثاً فی الیسار عند النوم»؛ (تربت قبر (مطهر) امام حسین (علیه السلام) شفاء هر درد، و سرمه اِثمد باعث پرنور شدن چشم است. و مستحب است به هنگام خواب چهار بار در چشم راست و سه بار در چشم چپ کشیده شود (۶)).

۶- امام صادق(علیه السلام) فرمودند: «من اخذ من اظفاره کل خمیس لم ترمد عیناه و من اخذ کل جمعة خرج من تحت کل ظفر داء و الکحل یزید فی ضوء البصر و ینبت الاشفار»؛ (هرکس ناخنهایش را هر هفته، روز پنج شنبه، بگیرد ناراحتی و دردی عارض چشمانش نمی شود! و اگر روز جمعه هر هفته این کار را انجام دهد از زیر هر ناخنی درد و بیماری خارج می شود، و سرمه باعث زیاد شدن نور چشم و رشد مژه ها می شود(۷))

۷- امام رضا(علیه السلام) فرمودند: «من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلیکتحل»؛ (کسی که ایمان به خداوند و روز قیامت دارد (و مبدأ و معاد را پذیرفته) مستحب است که سرمه بکشد(۸)).

۸- امام رضا(علیه السلام) به یکی از اصحابش فرمود: «اکتحل، فعرض انه لا یحب الزینة فی منزله فقال: اتق الله و اکتحل و لا تدع الکحل»؛ (سرمه بکش. وی به حضرت عرض کرد: دوست ندارد خویش را در منزل زینت کند. امام فرمود: تقوای الهی را پیشه کن (از سخن امام معصوم سر پیچی نکن) و سرمه بکش و آن را ترک نکن(۹)).

۹- امام صادق(علیه السلام) فرمودند: «الکحل ینبت الشعر و یجفف الدمع و یعذب الریق و یجلو البصر»؛ (سرمه (چهار فایده دارد)

۱- به رشد موها کمک می کند.

۲- از ریزش اشک زیاد (از حد معمول) جلوگیری می نماید.

۳- آب دهان را گوارا می سازد.

۴- و چشم را جلا می دهد(۱۰)).

۱۰- امام صادق(علیه السلام) در حدیث دیگری فرمودند: «اربع یضنن الوجه: النظر الی الوجه الحسن، و النظر الی الماء جاری، و النظر الی الخضرة و الکحل عند النوم»؛ (چهار چیز سبب نورانیت سیمای انسان می شود: ۱- نگاه کردن) بدون قصد لذت جنسی) به صورت زیبا(ی شخصی که به او محرم است)

۲- نگاه کردن به آب جاری

۳- نگاه به سبزه

۴- سرمه کشیدن به هنگام خواب(۱۱)).

۱۱- امام صادق(علیه السلام) در روایت دیگری فرمودند: «الاثمد یجلو البصر و یقطع الدمع و ینبت الشعر»؛ (اِثْمَد نوع خاصی از سرمه که در شیمی به آن «انتیمون» میگویند) سبب جلای چشم، قطع ریزش زیاد اشک و رویش مو می گردد(۱۲)).

۱۲- امام صادق(علیه السلام) در روایتی که از آن حضرت نقل شده، فرمودند: «الکحل عند النوم امان الماء الذی ینزل فی العین»؛ (سرمه کشیدن به هنگام خواب، موجب امنیت از آب (مروارید و مانند آن) است، که عارض

چشم می گردد (۱۳).

۱۳- امام ششم شیعیان جهان (علیه السلام) از پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) چنین روایت می کند: «اتی النبی (صلی الله علیه وآله) اعرابی یقال له «قلیب» و کان رطب العینین، فقال له رسول الله (صلی الله علیه وآله): اری عینیک رطبتین یا قلیب، قال: نعم یا رسول الله، همان کماتری ضعیفتان، قال: علیک بالاثمد، فانه سرجین العین»؛ یکی از عربهای جاهلیت به نام «قلیب» که ناراحتی چشمی داشت و چشمانش دائماً مرطوب بود، خدمت پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) رسید. حضرت به او فرمود: ای قلیب! چشمانت را مرطوب می بینم. قلیب گفت: بله، ای پیامبر خدا! چشمانم همانطور که فرمودید بیمار و ضعیف است. حضرت فرمود: ائمد (نوع خاصی از سرمه) را فراموش نکن. سرمه بمنزله کود چشم محسوب می شود (۱۴).

۱۴- اما هشتم (علیه السلام) فرمودند: «من اصابه ضعف فی بصره فلیکتحل سبعة مراد عند مناهمه من الاثمد؛ هر کس ناراحتی و ضعفی در چشم خویش احساس می کند به هنگام خواب هفت بار سرمه بکشد، چهار بار در چشم راست و سه بار در چشم چپ (۱۵).»

۱۵- پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) فرمودند: «لا تکتحل بالنهار و انت صائم، اکتحل لیلاً الاثمد یجلو البصر و ینبت الشعر»؛ (در روز به هنگامی که روزه هستی سرمه نکش، (بلکه) شب سرمه کن که باعث جلا و صفای چشم، و رشد موها می شود (۱۶).

۱۶- امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «الکحل یزید فی ضوء البصر و ینبت الأشفار»؛ (سرمه نور چشم را زیاد می کند و باعث رشد مژه ها می شود (۱۷).

۱۷- امام رضا (علیه السلام) فرمودند: «علیک بالاثمد، فانه یجلو البصر و ینبت الاشفار و یطیب النکھة و یزید فی الباه»؛ (سرمه را فراموش نکن؛ زیرا باعث جلا و زیاد شدن نور چشم و رویش مژه ها و خوش بو شدن دهان و تقویت قوه شهوت است (۱۸).

۱۸- امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «الکحل یزید فی المباحة»؛ (سرمه قدرت آمیزش را افزایش می دهد (۱۹).

۱۹- امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «الکحل باللیل یطیب الفم و منفعته الی اربعین صباحاً»؛ (سرمه کشیدن در شب سبب خوشبو شدن دهان می شود، و فایده آن تا چهل روز باقی است (۲۰).

۲۰- امام صادق (علیه السلام) در روایت دیگری فرمودند: «علیکم بالکحل فانه یطیب الفم و علیکم بالسواک فانه یجلو البصر، قال قلت: کیف هذا؟ قال: لانه اذا استاک نزل البلغم فجلا البصر و اذا اکتحل ذهب البلغم فطیب الفم»؛ (سرمه را فراموش نکنید که باعث خوشبو شدن دهان می گردد. و سعی کنید همواره مسواک کنید که سبب جلای چشم و روشنایی قدرت دید شما می شود! شخصی پرسید: چطور سرمه و مسواک این دو اثر را

دارد؟ امام فرمود: زیرا بر اثر مسواک «بلغم» کم می شود و در نتیجه نور چشم زیاد می شود. و هنگامی که سرمه می کشید «بلغم» کم می شود در نتیجه باعث خوشبو شدن دهان می گردد (۲۱). (۲۲)

۲۱- امام باقر (علیه السلام) فرمودند: «الاكتحال بالاثمد ينبت الاشفار و يحدّ البصر و يعين على طول السجود»؛ (سرمه کشیدن با اثمَد موجب رشد مژه ها می شود، و چشم را تیز بین می کند، و به عبادت و شب زنده داری کمک می نماید (۲۳). (نکته جالب این که طبق این روایت، سرمه علاوه بر آثار مادی، اثر معنوی نیز دارد.

۲۲- امام صادق (علیه السلام) در روایتی فرمودند: «الکحل یعذب الفم»؛ (سرمه آب دهان را شیرین می کند (۲۴).

۲۳- امام باقر (علیه السلام) فرمودند: «الاكتحال بالا صمد يطيب النكهة و يشدّ اشفار العين»؛ (سرمه کشیدن به اثمَد دهان را خوشبو و مژه ها را محکم و قوی می کند (۲۵).

۲۴- امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «الاثمَد يجلو البصر و ينبت الشعر فی الجفن و یذهب بالدمعة»؛ (سرمه به اثمَد سبب جلای دیده گان و تقویت مژه ها می شود، و از ریزش زیاد اشک جلوگیری می کند (۲۶).

۲۵- امام صادق (علیه السلام) در روایت دیگری فرمودند: «من نام على اثمَد غیر مسک أمن من الماء الاسود ابداً مادام ینام علیه»؛ کسی که قبل از خواب سرمه اثمَد که با بوی خوش مخلوط نشده استفاده کند، تا زمانی که مداومت بر این کار دارد، از آب سیاه در امان خواهد بود (۲۷).

۲۶- امام صادق (علیه السلام) در روایت دیگری فرمودند: «الکحل باللیل ینفع العين و هو بالنهار زینة»؛ (سرمه در شب برای چشم سودمند و در روز زینت است (۲۸).

۲۷- علامه حسام الدین هندی در کتابش از حضرت علی (علیه السلام) چنین نقل می کند: «علیکم بالاثمد فانه منبته للشعر مذهبه للقضاء مصفاة للبصر»؛ (سرمه اثمَد باعث رشد مو، و از بین برنده خار و خاشاکهای داخل چشم، و موجب صفای دیدگان است (۲۹).

نتیجه این که: از روایات مذکور اهمیت فوق العاده سرمه و آثار و فوائد مختلف و فراوان مادی و معنوی آن روشن شد * * *

بخش دوم: آداب سرمه کشیدن

روایات این بخش، به سه دسته تقسیم می گردد:

اول: روایاتی که زمان سرمه کشیدن را بیان می کند.

دوم: روایاتی که مقدار و تعداد دفعات، سرمه کشیدن را مشخص می نماید.

سوم: روایاتی که به نوع میل و ماده سرمه اشاره دارد.

دسته اول: زمان سرمه کشیدن:

در بسیاری از روایات بیست و هفت گانه گذشته اشاره به این مطلب دیده می شود که: شب، موقع خواب، زمان مناسبی برای این منظور است، این مطلب از روایات پنجم، دوازدهم، چهاردهم، پانزدهم، بیست و پنجم، و بیست و ششم بخوبی استفاده می شود و در احادیث آینده نیز این مطلب به چشم می خورد.

ضمناً از روایت بیستم و ششم، نکته دیگری استفاده شد و آن این که: کسانی که می خواهند به منظور زینت و آرایش از سرمه استفاده کنند در روز سرمه بکشند و کسانی که هدفشان از سرمه آثار جسمی و روحی و خلاصه سلامت روح و جسم است، در شب سرمه بکشند. علاوه بر این، طبق برخی روایات، پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) همواره شب هنگام موقع خواب این سنت اسلامی را انجام می دادند.

دسته دوم: تعداد دفعات سرمه کشیدن:

۲۸- امام صادق (علیه السلام) از پدرانش (علیهم السلام)، چنین نقل می کند: «کان للنبی مکحله یکتحل منها فی کل لیلۃ ثلاث مراد فی کل عین عند منامه»؛ (پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) سرمه دانی داشت که هر شب به هنگام خواب از آن سرمه دان سه بار در هر یک از چشمانش می کشید (۳۰)).

۲۹- امام صادق (علیه السلام) در حدیث دیگری از پدرانش (علیهم السلام) چنین نقل می کند: «انه کان اکثر کحله باللیل و کان یکتحل ثلاثه افراد فی کل عین»؛ (پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) غالباً شبها سرمه می کرد و در هر چشمش سه بار سرمه می کشید (۳۱)).

۳۰- امام رضا (علیه السلام) از پدرانش چنین نقل می کند: «من اکتحل فیلوتر، من فعل فقد احسن و من لم یفعل فلیس علیه شیء (۳۲)»؛ (کسی که سرمه می کشد سعی کند عدد فرد را انتخاب کند (یعنی یک بار یا سه بار یا پنج بار،... نه عدد زوج) البته این انتخاب مستحب است، و ترک آن هم مشکلی ندارد (۳۳)).

۳۱- در کتاب مکارم الاخلاق در مورد سرمه کشیدن پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) چنین آمده است: «یکتحل فی عینه الیمنی ثلاثاً و فی الیسری ثنتین و قال: من شاء اکتحل ثلاثاً و کل حین و من فعل دون ذلک او فوکه فلا حرج»؛ (حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) در چشم راستش سه بار و در چشم چپش دو بار سرمه می کشید و می فرمود: هر کس دوست دارد هر زمانی سه بار سرمه بکشد و اگر بیش از سه بار یا کمتر از سه بار هم بکشد مشکلی نخواهد داشت (۳۴)).

۳۲- امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «کان رسول الله (صلی الله علیه وآله) یکتحل بالائتمد اذا آوی الی فراشه و ترأ و ترأ»؛ (سنت و سیره پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) این بود که به هنگام خواب با ایتمد سرمه می کشید و در تعداد دفعات سرمه کشیدن، عدد فرد را انتخاب می کرد (۳۵)).

۳۳- پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) فرمودند: «اکتحلوا و ترأ و استاکوا عرضاً»؛ به هنگام سرمه کشیدن عدد فرد را انتخاب کنید و مسواک را از عرض دندانها بزنید (۳۶).»

۳۴- امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «ان رسول الله (صلی الله علیه وآله) کان یکتحل قبل ان ینام اربعاً فی الیمنی و ثلاثاً فی الیسری»؛ (پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) قبل از خواب چهار بار در چشم راست، و سه بار در چشم چپ سرمه می کشید) (۳۷).

۳۵- امام صادق (علیه السلام) از پدراناش (علیهم السلام)، از رسول خدا (صلی الله علیه وآله) چنین نقل میکند: «من اکتحل فلیوتر و من تجمر فلیوتر و من استنجی فلیوتر و من استخار الله فلیوتر»؛ (در این امور چهار گانه عدد فرد را انتخاب کنید: سرمه کشیدن، رمی جمرات، استنجاء و استخاره) (۳۸).

۳۶- امام حسین (علیه السلام) می فرماید: «قال لی رسول الله (صلی الله علیه وآله) یا بنی اکتحل و ترأ یضیء لک بصرک»؛ (پیامبر (صلی الله علیه وآله) به من فرمود: فرزندم: در سرمه عدد فرد را انتخاب کن تا نور چشم تو به سبب آن زیاد شود) (۳۹).

نتیجه این که: آنچه در تعداد دفعات سرمه کشیدن مهم است، انتخاب عدد فرد است؛ اما مقدار دقیق آن برای افراد مختلف متفاوت است، بدین جهت در بعضی از روایات فوق که تعداد دفعات سرمه کشیدن مشخص شده، عددهای مختلفی ذکر شده است.

دسته سوم: نوع سرمه و جنس میل آن:

همانگونه که در روایات گذشته مطالعه فرمودید، در بسیاری از روایات بر سرمه «اِثمد» تاکید شده است.

بنابراین شایسته است این نوع سرمه مورد استفاده قرار گیرد.

سؤال: سرمه اِثمد چیست؟

جواب: در مورد این که «اِثمد» سنگ معروفی است که از آن سرمه گرفته می شود و بنام «سرمه اِثمد» نامیده می شود، همه علماء اهل لغت اتفاق نظر دارند، اما این که: معدن این سنگ کجاست؟ اختلاف نظر وجود دارد. در مجمع البحرین آمده است: «اِثمد سنگی است که به وسیله آن سرمه می کشند و معدن آن در مشرق است و برخی معتقدند معدن آن در اصفهان است» (۴۰).

دهخدا در لغت نامه خویش می گوید: «اِثمد سنگ سرمه است و آن سنگی است که از مغرب و نیز از اصفهان

می آورند. و بهترین آن، سنگ سرمه اصفهان است، نام دیگر آن انتیمون (antimine) می باشد» (۴۱).

عَلَّامه مجلسی (رحمه الله) می گوید: «اِثمد سنگ سیاهی است که معدن آن اصفهان و اطراف آن است» (۴۲).

و صاحب حدائق معتقد است: «این نوع سرمه در مکه مکرمه یافت می شود» (۴۳).

خلاصه این که بهترین نوع سرمه، سرمه اِثمد است. به این مطلب در روایات نیز تصریح شده است، قسمت

عمده این روایات قبلاً ذکر شد، در اینجا به ذکر یک روایت دیگر قناعت می کنیم:

۳۷- بیهقی در کتابش از سعید بن جبیر نقل می کند که ابن عباس گفت: قال النبی (صلی الله علیه وآله): «البسوا

من ثيابكم البيض و كفنوا فيها موتاكم و من خير احوالكم الاثمد انه يجلو البصر و ينبت الشعر؛ (لباسهائتان را از پارچه های سفید انتخاب کنید و مردگانتان را در پارچه های سفید کفن نمائید و سرمه هایتان را از اثمَد، که بهترین نوع سرمه است برگزینید، که سرمه اثمَد باعث جلای چشم و رشد موها میگردد (۴۴). (نتیجه این که بهترین نوع سرمه، سرمه اثمَد است؛ به گونه ای که برخی (۴۵) که در روایت برای سرمه ذکر شده است، در غیر سرمه اثمَد نباشد!

و اما در مورد جنس «میل» سرمه و جنس «سرمه دان» در روایتی می خوانیم:

۳۸- حسن بن جهم می گوید: «ارانی ابوالحسن (علیه السلام) میلاً من حديد و مكحلة من عظام فقال: هذا كان لابي الحسن (عليه السلام) فاحتل به فاحتلت؛» (امام هشتم (علیه السلام) سرمه دانی که از استخوان و میل آن که از آهن ساخته شده بود را به من نشان داد و فرمود: این از پدرم امام موسی کاظم (علیه السلام) بوده است با این سرمه بکش، سپس من با آن سرمه کشیدم (۴۶).)

شایسته است متخصصان در این مسأله کاوش کنند: که آهن چه ارتباطی با سرمه دارد که از آن برای این منظور استفاده می شده است؟

* * *

بخش سوم: دعا‌های هنگام سرمه کشیدن

بی شک ارتباطی بین اعمال و دعا‌هایی که به هنگام آن اعمال مستحب شمرده شده وجود دارد. بدین جهت توجه به مضمون این دعاها در خور اهمیت است؛ به این دعاها توجه کنید:

۳۹- در روایتی از حضرت رضا (علیه السلام) می خوانیم که آن حضرت فرمودند: «هر زمان خواستی سرمه بکشی، میل سرمه را در دست راست بگیر و داخل سرمه دان کن و در آن هنگام «بسم الله» بگو و هنگامی که خواستی سرمه را به چشمت بکشی این دعا را بخوان: «اللَّهُمَّ نَوِّرْ بَصْرِي وَاجْعَلْ فِيهِ نُورًا أَبْصُرُ بِهِ حَقَّكَ، وَاهْدِنِي إِلَى طَرِيقِ الْحَقِّ وَارْشِدْنِي إِلَى سَبِيلِ الرَّشَادِ، اللَّهُمَّ نَوِّرْ عَلَيَّ دُنْيَايَ وَآخِرَتِي؛» (پروردگارا! چشمانم را (بوسیله این سرمه) نورانی گردان، و در چشمانم نوری قرار ده (که نه تنها اشیاء مادی بوسیله آن قابل رؤیت باشد، بلکه بتوانم با آن) حق تو را ببینم. (خدایا!) مرا به راه حق هدایت بنما و به راه رشد ارشاد فرما. پروردگارا! دنیا و آخرتم را نورانی و روشن گردان (۴۷).)

۴۰- در روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) می خوانیم: «این دعا را به هنگام سرمه کشیدن بخوانید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَجْعَلَ النُّورَ فِي بَصْرِي، وَالْبَصِيرَةَ فِي دِينِي، وَالْيَقِينَ فِي قَلْبِي، وَالْإِخْلَاصَ فِي عَمَلِي، وَالسَّلَامَةَ فِي نَفْسِي، وَالسَّعَةَ فِي رِزْقِي، وَالشُّكْرَ لَكَ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي (۴۸)» (می خواهم که: بر محمد و آل محمد درود فرستی، و چشمانم را پر نور قرار دهی، و مرا

در دینم با بصیرت گردانی، و یقین را در قلب و روح نافذ گردانی، و عملم را با اخلاص سازی، و جسم و جانم را سالم گردانی، و رزق و روزی ام را وسعت بخشی، و تا زنده ام توفیق شکرگزاری نعمتها را به من ارزانی داری (۴۹).

پروردگارا! توفیق شناخت معارف و احکام حیاتبخش اسلام و سپس عمل به آن و تبلیغ و ترویج صحیح آن را به ما عنایت فرما.

والسلام علیکم و رحمہ اللہ و برکاته

قم - حوزه مقدسه علمیه

ابوالقاسم علیان نژادی ۱۳۸۰/۴/۵

منبع :

۱. ادعایم الاسلام ابن حیون نعمان بن محمد مغربی محقق / مصحح فیضی اصف موسسه ال البيت عليهم السلام قم چاپ دوم ۱۳۸۵ ق .
۲. بحار الانوار مجلسی محمد باقر بن محمد تقی محقق / مصحح جمعی از محققان دار احیاء التراث العربی بیروت چاپ دوم ۱۴۰۳ ق .
۳. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل نوری حسین بن محمد تقی محقق / مصحح موسسه ال البيت عليهم السلام موسسه ال البيت عليهم السلام قم چاپ اول ۱۴۰۸ ق .
۴. المغنی فی فقه الامام احمد بن حنبل الشیبانی عبد الله بن احمد بن قدامه المقدسی ابو محمد دار الفکر بیروت الطبعة الاولى ۱۴۰۵ ق .
۵. مکارم الاخلاق طبرسی حسن بن فضل شریف رضی قم چاپ چهارم ۱۴۱۲ ق / ۱۳۷۰ ش .
۶. الخصال ابن بابویه محمد بن علی محقق / مصحح غفاری علی اکبر جامعه مدرسین قم چاپ اول ۱۳۶۲ ش .
۷. وسائل الشیعه شیخ حر عاملی محمد بن حسن موسسه ال البيت عليهم السلام قم چاپ اول ۱۴۰۹ ق .
۸. ثواب الاعمال و عقاب الاعمال ابن بابویه محمد بن علی دار الشریف الرضی قم چاپ دوم ۱۴۰۶ ق .
۹. طب الایمه عليهم السلام ابنا بسطام عبد الله و حسین محقق / مصحح خرسان محمد مهدی دار الشریف الرضی قم چاپ دوم ۱۴۱۱ ق .
۱۰. السنن الکبری و فی ذیله الجوهر النقی ابو بکر احمد بن الحسین بن علی البیهقی مجلس دایره المعارف النظامیه الکاینه حیدر اباد هند الطبعة الاولى ۱۳۴۴ ه .

۱۱. کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال علاء الدین علی بن حسام الدین المتقی الهندی البرهان فوری المحقق بکری حیانی - صفوه السقا موسسه الرساله بیروت الطبعة الخامسة ۱۴۰۱/۵/۱۹۸۱م .
۱۲. الکافی کلینی محمد بن یعقوب بن اسحاق محقق / مصحح غفاری علی اکبر و اخوندی محمد دار الکتب الاسلامیه تهران چاپ چهارم ۱۴۰۷ ق .
۱۳. اروضة المتقين فی شرح من لا يحضره الفقيه ط - القديمه مجلسی محمدتقی بن مقصودعلی محقق / مصحح موسوی کرمانی حسین و اشتهاردی علی پناه موسسه فرهنگي اسلامي کوشانبور قم چاپ دوم ۱۴۰۶ ق .
۱۴. الحدایق الناضره فی احکام العتره الطاهره بحرانی ال عصفور یوسف بن احمد بن ابراهیم محقق / مصحح محمد تقی ایروانی - سید عبد الرزاق مقرر دفتر انتشارات اسلامي جامعه مدرسین قم چاپ اول ۱۴۰۵ هـ ج .
۱۶. الفقه المنسوب الی الامام الرضا علیه السلام علی بن موسی امام هشتم علیه السلام محقق / مصحح موسسه ال البيت عليهم السلام موسسه ال البيت عليهم السلام مشهد چاپ اول ۱۴۰۶ ق .
۱۷. مجمع البحرين طریحی فخر الدین تحقیق سید احمد حسین کتابفروشی مرتضوی تهران چاپ سوم ۱۳۷۵ ش .
۱۸. فرهنگ عمید عمید حسن امیر کبیر تهران چاپ دهم ۱۳۷۴ ش .
۱۹. لغت نامه دهخدا علی اکبر دهخدا دانشگاه تهران چاپ دوم ۱۳۷۷ ش .

پی نوشت:

۱. (۱) دعائم الإسلام، ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، محقق / مصحح: فیضی، آصف، ص ۳۵، فی اطلائه...؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۲۳۲، باب ۴۸ حمل العصا و إدارة الحنک و سائر آداب الخروج من الصدقة و الدعاء و الصلاة و سائر الأدعية المتعلقة بالسفر .
- « (۲) قذی» (بر وزن قضا) به گفته مقایس اللغة، مفهومی بر خلاف صفا و خلوص دارد، و به همین جهت به شیء آلوده ای که در آب بیفتد و آن را خراب کند «قذی» می گویند. و نیز به چیزهای که در چشم می افتد و چشم را ناراحت می کند «قذی» گفته می شود .
۳. (۳) دعائم الإسلام، ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، محقق / مصحح: فیضی، آصف، ج ۲، ص ۱۴۶، فصل ذکر العلاج و الدواء؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، نوری، حسین بن محمد تقی، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ج ۱، ص ۳۹۷، ۳۰ باب استحباب الاکتحال بالائتمد و خصوصا بغیر مسک .

٤) المغنى فى فقه الإمام أحمد بن حنبل الشيبانى، عبد الله بن أحمد بن قدامة المقدسى أبو محمد،

ج ١ ص ١٠٦ .

٥) بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٢٣٩،

باب ٤٨ حمل العصا و إدارة الحنك و سائر آداب الخروج من الصدقة و الدعاء و الصلاة و سائر الأدعية المتعلقة

بالسفر؛ بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٩٧، ص ١٠٣،

باب ١ مقدمات السفر و آدابه .

٦) بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٥٩، ص ٢٨٧،

باب ٨٨ نوادر طبهم ع و جوامعها .

٧) بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٥٩، ص ١٤٦،

باب ٥٧ معالجات العين و الأذن .

٨) ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ابن بابويه، محمد بن على، ص ٢٢، ثواب المكتحل؛ بحار الأنوار،

مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٤، باب ٧ الاكتحال و آدابه

.

٩) بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٦،

باب ٧ الاكتحال و آدابه؛ مكارم الأخلاق، طبرسى، حسن بن فضل، ص ٤٧، الفصل الثانى فى التكحل و التدهن

.

١٠) النخصال، ابن بابويه، محمد بن على، محقق / مصحح: غفارى، على اكبر، ج ١، ص ١٨، خصلة تنفع

فى أربعة أشياء؛ بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣،

ص ٩٤ و ٩٥، باب ٧ الاكتحال و آدابه؛ الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على

اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل .

١١) النخصال، ابن بابويه، محمد بن على، محقق / مصحح: غفارى، على اكبر، ج ١، ص ٢٣٧، أربعة يضمن

الوجه؛ بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٤، باب

٧ الاكتحال و آدابه .

١٢) ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ابن بابويه، محمد بن على، ص ٢٢، ثواب المكتحل؛ بحار الأنوار،

مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٤، باب ٧ الاكتحال و آدابه

.

- ۱۳) مکارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۶، الفصل الثانی فی التکحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۶، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۱۴) طبّ الأئمة علیهم السلام، ابنا بسطام، عبد الله و حسین، محقق / مصحح : خراسان، محمد مهدی، ص ۸۳، فی الإثم؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۱۵) طبّ الأئمة علیهم السلام، ابنا بسطام، عبد الله و حسین، محقق / مصحح : خراسان، محمد مهدی، ص ۸۳، فی الإثم؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۱۶) السنن الكبرى و فی ذیله الجوهر النقی، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علی البيهقی، ج ۴، ص ۲۶۲، ح ۱۵۱۹ .
- ۱۷) طبّ الأئمة علیهم السلام، ابنا بسطام، عبد الله و حسین، محقق / مصحح : خراسان، محمد مهدی، ص ۸۴، فی الإثم؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۱۸) مکارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۶، الفصل الثانی فی التکحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۱۹) مکارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۶، الفصل الثانی فی التکحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۲۰) مکارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۶، الفصل الثانی فی التکحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵، باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- « (۲۱) بَلْغَمٌ» ماده ای سفید و لزج است که از داخل بدن ترشح می کند و خارج می شود، و در اصطلاح طبّ قدیم، یکی از اخلاط چهار گانه بدن می باشد (فرهنگ عمید، عمید، حسن، ج ۱، ص ۳۷۰)
- ۲۲) مکارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۷، الفصل الثانی فی التکحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۶، باب ۷ الاکتحال و آدابه .

- ٢٣) مكارم الأخلاق، طبرسى، حسن بن فضل، ص ٤٥، الفصل الثانى فى التكحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٦، باب ٧ الاكتحال و آدابه .
- ٢٤) وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ٩٨، ٥٤ باب استحباب الكحل للرجل و المرأة؛ الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل .
- ٢٥) الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ١٠٠، ٥٥ باب استحباب الاكتحال بالإثمد و خصوصا بغير مسك .
- ٢٦) الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ١٠٠، ٥٥ باب استحباب الاكتحال بالإثمد و خصوصا بغير مسك .
- ٢٧) الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ١٠٠، ٥٥ باب استحباب الاكتحال بالإثمد و خصوصا بغير مسك .
- ٢٨) الكافى، كلينى، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفارى على اكبر و آخوندى، محمد، ج ٦، ص ٤٩٤، باب الكحل؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ١٠٢، ٥٧ باب استحباب الاكتحال بالليل و عند النوم أربعاً فى اليمنى و ثلاثاً فى اليسرى .
- ٢٩) كنز العمال فى سنن الأقوال والأفعال، علاء الدين على بن حسام الدين المتقى الهندى البرهان فورى، المحقق: بكرى حيانى - صفوة السقا، ج ٦، ص ٦٤٦، ح ١٧٢٠٥ .
- ٣٠) بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٥، باب ٧ الاكتحال و آدابه؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملى، محمد بن حسن، ج ٢، ص ١٠٢، ٥٧ باب استحباب الاكتحال بالليل و عند النوم أربعاً فى اليمنى و ثلاثاً فى اليسرى .
- ٣١) مكارم الأخلاق، طبرسى، حسن بن فضل، ص ٤٦، الفصل الثانى فى التكحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسى، محمد باقر بن محمد تقى، محقق / مصحح جمعى از محققان، ج ٧٣، ص ٩٦، باب ٧ الاكتحال و آدابه .
- ٣٢) المغنى فى فقه الإمام أحمد بن حنبل الشيبانى، عبد الله بن أحمد بن قدامة المقدسى أبو محمد، ج ١، ص ١٠٦ .

- ۳۳) مكارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۷، الفصل الثانی فی التكحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۶، باب ۷ الاکتحال و آدابہ
- ۳۴) مكارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۳۴، فی تكحله ص؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۱۶، ص ۲۴۹، فی تكحله .
- ۳۵) الكافی، كلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، ج ۶، ص ۴۹۳، باب الكحل ...؛ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، ج ۲، ص ۱۰۰، ۵۵ باب استحباب الاکتحال بالإئتمد و خصوصا بغير مسك .
- ۳۶) من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، محمد بن علی، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، ج ۱، ص ۵۴، باب السواك؛ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، ج ۲، ص ۲۳، ۸ باب استحباب السواك عرضا و كونه بقضبان الشجر .
- ۳۷) الكافی، كلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، ج ۶، ص ۴۹۵، باب الكحل؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۱۶، ص ۲۷۲، فی سواكه .
- ۳۸) مكارم الأخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، ص ۴۷، الفصل الثانی فی التكحل و التدهن؛ بحار الأنوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۶، باب ۷ الاکتحال و آدابہ
- ۳۹) مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، نوری، حسین بن محمد تقی، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ج ۱، ص ۳۹۷، ۳۱ باب الاکتحال و ترا و عدم وجوبه .
- ۴۰) مجمع البحرین، طریحی فخر الدین، تحقیق: سید احمد حسین، ج ۳، ص ۲۰، باب ما أوله التاء .
- ۴۱) لغت نامه دهخدا، علی اکبر دهخدا، ج ۱، ص ۱۰۲۸ .
- ۴۲) روضه المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه (ط - القدیمه)، مجلسی، محمد تقی بن مقصود علی، محقق / مصحح : موسوی کرمانی، حسین و اشتهااردی علی پناه، ج ۱، ص ۱۷۶، باب السواك .
- ۴۳) الحدائق الناصره فی أحكام العتره الطاهره، بحرانی، آل عصفور، یوسف بن احمد بن ابراهیم، محقق / مصحح: محمد تقی ایروانی - سید عبد الرزاق مقرر، ج ۵، ص ۵۷۵، (الأولی) الكحل المستحب هو الإئتمد .
- ۴۴) السنن الكبرى و فی ذیله الجوهر النقی، أبو بكر أحمد بن الحسین بن علی البیهقی، ج ۳، ص ۲۴۵ .
- شبیہ این روایت در مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، ص ۳۹۷، ۳۰ باب استحباب الاکتحال بالإئتمد و خصوصا بغير مسك ، نیز آمده است .

- ۴۵) الحدائق الناضرة في أحكام العترة الطاهرة، بحراني، آل عصفور، يوسف بن احمد بن ابراهيم، محقق / مصحح: محمد تقی ايروانی - سيد عبد الرزاق مكرم، ج ۵، ص ۵۷۵، (الأولى) الكحل المستحب هو الإثم
- ۴۶) الكافي، كليني، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفاري علي اكبر و آخوندي، محمد، ج ۶، ص ۴۹۴، باب الكحل؛ وسائل الشيعة، شيخ حر عاملي، محمد بن حسن، ج ۳، ص ۵۲۹، ۸۳ باب طهارة الحديد .
- ۴۷) الفقه المنسوب إلى الإمام الرضا عليه السلام، علي بن موسى، امام هشتم عليه السلام، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ص ۳۹۷، ۱۱۵ باب الآداب؛ بحار الأنوار، مجلسي، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۷۳، ص ۹۵ باب ۷ الاکتحال و آدابه .
- ۴۸) شخصی از ناراحتی چشمش به امام صادق(عليه السلام) شکایت کرد، آن حضرت فرمود: آیا دعائی به تو تعلیم بدهم که برای دنیا و آخرت مفید و درد چشمت را تسکین دهد؟ آن شخص عرض کرد، بله، بفرمائید. حضرت فرمودند: بعد از مغرب و طلوع فجر (بعد از اذان صبح) این دعا را می خوانی. سپس دعای فوق را به آن مرد تعلیم دادند (الكافي، كليني، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح : غفاري علي اكبر و آخوندي، محمد، ج ۲، ص ۵۵۰، باب الدعاء في أدبار الصلوات؛ بحار الأنوار، مجلسي، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۸۳، ص ۱۵۳، باب ۴۳ التعقيب المختص بصلاة الفجر .)
- ۴۹) الكافي، كليني، محمد بن يعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفاري علي اكبر و آخوندي، محمد، ج ۲، ص ۵۵۰، باب الدعاء في أدبار الصلوات؛ بحار الأنوار، مجلسي، محمد باقر بن محمد تقی، محقق / مصحح جمعی از محققان، ج ۸۳، ص ۱۵۳، باب ۴۳ التعقيب المختص بصلاة الفجر .
- تاریخ انتشار ۱۳۸۹/۰۷/۲۳ « :